

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-4](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-4)

УДК 339.664

Валентина ХАЧАТРЯН

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

<https://orcid.org/0000-0003-0620-3223>

e-mail: v.khachatryan@vtei.edu.ua

Вікторія СТРАТІЙЧУК

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

<https://orcid.org/0000-0002-9754-5028>

e-mail: v.stratichuk@vtei.edu.ua

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті здійснено компаративний аналіз сутності експортного потенціалу підприємства. Виокремлено основні підходи науковців щодо трактування даного поняття. Обґрунтовано концептуальні основи трактування експортного потенціалу. Виділено основні підходи до трактування сутності експортного потенціалу, зокрема ресурсний, ринковий, результативний, системно-структурний. Беручи до уваги дефініції науковців, запропоновано консолідувати сутнісні характеристики понять «експортний потенціал» з точок зору різних підходів і запропоновано визначати експортний потенціал як складову загального економічного потенціалу підприємства, що забезпечує реалізацію його експортних можливостей використовуючи наявні виробничі, трудові, фінансові, інноваційні та інші види ресурсів, необхідних для формування конкурентних переваг підприємства на міжнародному ринку. Здійснено аналіз класифікації експортного потенціалу підприємства, на основі чого запропоновано удосконалену класифікацію експортного потенціалу підприємства.

Ключові слова: експорт, експортний потенціал, експортна діяльність, міжнародна діяльність.

Valentyna KHACHATRYAN, Viktoriia STRATICHUK

Vinnitsia Institute of Trade and Economics of SUTE

CONCEPTUAL BASIS OF THE DEVELOPMENT OF ENTERPRISE'S EXPORT POTENTIAL

The article carries out a comparative analysis of the essence of the enterprise's export potential. The main approaches of scientists regarding the interpretation of this concept highlighted. The conceptual bases of the interpretation of the export potential substantiated. The main approaches to the interpretation of the essence of export potential highlighted, in particular, resource, and market, effective, system-structural. Taking into account the definitions of scientists, it proposed to consolidate the essential characteristics of the concepts of "export potential" from the point of view of various approaches. It proposed to define export potential as a component of the overall economic potential of the enterprise, which ensures the realization of its export capabilities using available production, labor, financial, innovative and other type resources necessary for the formation of competitive advantages of the enterprise on the international market. An analysis of the classification of the enterprise's export potential was carried out, based on which an improved classification of the enterprise's export potential was proposed.

Key words: export, export potential, export activity, international activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Міжнародна діяльність як окремого суб'єкта господарювання, так і національної економіки є досить перспективним напрямком розвитку та удосконалення, оскільки її реалізація вимагає перш за все підтримки високої якості виготовленої продукції, постійного оновлення її якісних властивостей та асортименту відповідно до вимог ринку. Експортна діяльність підприємства виступає важливим індикатором його успішного розвитку в умовах інтенсифікації інтеграційних процесів у світовій економіці. Виявлення та ефективне використання можливостей розвитку експортної діяльності підприємства показує експортний потенціал, що залежить від низки чинників та факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Сучасні процеси транснаціоналізації, економічної інтеграції, трансформації та посилення світогосподарських зв'язків зміцнюють залежність країн від рівня їх залучення в міжнародні економічні відносини. Експортна діяльність відіграє одну з ключових ролей у формуванні місця окремої країни на міжнародній економічній арені, забезпечує приріст ефективності використання національних потужностей та наявних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням проблеми розвитку експортного потенціалу підприємства присвячено наукові праці низки сучасних вчених, серед яких Буряк Р., Гарбар Ж., Гурко Є., Данкевич В., Данкевич Є., Іващенко Г. Ключак О., Козак С., Манаєнко І., Мельник О., Мельник Т., Нестеренко О., Перетятко Л., Петряєва З., Пивовар П., Процевят О., Пушкар Т., Скриньковський Р., Ставицька А., Ус Т., Хамід К., Хомич О., Ципліцька О., Чалапко Л., Чернявський І., Чубар М. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Незважаючи на численні наукові розробки вчених, актуальність дослідження окресленої проблеми посилюється в сучасних умовах господарювання підприємств, що характеризуються новими викликами, пов'язаними із пандемією, карантинними заходами, які призвели до фінансових складнощів у господарюванні як підприємств, так і споживачів. Розвиток експортної діяльності є одним із найбільш ефективних способів виходу сучасного підприємства з кризи.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження сутності та класифікації експортного потенціалу як індикатора економічного розвитку сучасного підприємства.

Виклад основного матеріалу

Експорт підприємства виступає одним із головних індикаторів його розвитку в умовах глобалізації та економічної інтеграції. Проте ефективність його реалізації залежить від вірного трактування та розуміння концептуальних основ даного процесу, адже недостатній рівень обґрунтування теоретичних засад аналізу експортної діяльності підприємства помітно ускладнює процес формування перспективних стратегій його розвитку.

В сучасній літературі досить часто категорії «експорт» та «експортний потенціал ототожнюють, проте ми вважаємо, що їх варто диференціювати з огляду на розмежування найістотніших характеристик експорту як форми чи процесу виходу підприємства на міжнародний ринок та «експортного потенціалу» можливостей, продуктивних сил, що дозволяють реалізувати вихід підприємства на світовий ринок. В даному контексті, на наш погляд, експортний потенціал підприємства варто трактувати через призму здійснення експортної діяльності, що забезпечує реалізацію експорту підприємства (рис. 1).

Найбільш широким поняттям в процесі дослідження даної проблеми є саме експортний потенціал, зважаючи на широту його ознак та властивостей. Поняття «експортний потенціал» сучасні науковці розглядають з різних точок зору. Дискусійність формулювання даної дефініції зумовлена існуванням чотирьох підходів до розуміння сутності експортного потенціалу.

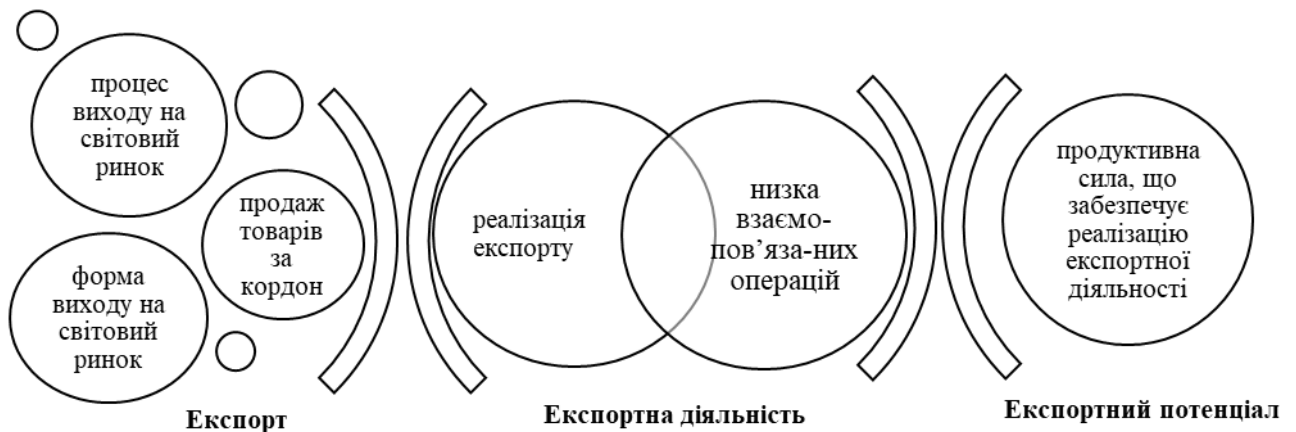

Рис. 1. Концептуальні основи трактування експортного потенціалу

Джерело: побудовано автором на основі [1–4]

Науковець Ус Т.В. вважає, що найбільш поширеним підходом до трактування сутності експортного потенціалу підприємства є ресурсний підхід, що визначається наявністю у підприємства бази ресурсів, необхідної для виготовлення конкурентоспроможних товарів та послуг на міжнародному ринку [5, с. 121].

Ресурсний підхід до формулювання поняття «експортний потенціал» виокремлюють також вчені Дергачова В.В., Овчарова С.К., Мартиненко О.В., в межах якого визначають експортний потенціал сукупність ресурсів, якими володіє підприємство чи має можливість їх використовувати для виготовлення товарів та послуг на експорт [1, с. 108].

На думку науковця Мельник О.Г., використання ресурсного підходу для трактування експортного потенціалу, все ж таки, не дає вичерпне його визначення, з чим ми погоджуємося. Адже на міжнародній арені, наявність ресурсних переваг не є єдиною перевагою задля реалізації експортного потенціалу підприємства, варто враховувати також потреби, інтереси іноземних країн та їх безпосередніх країн-партнерів. В свою чергу, автор вважає, що найбільш доцільним підходом до трактування сутності експортного потенціалу є системно-структурна концепція обґрунтування сутності експортного потенціалу, згідно з яким він вважається часткою загального економічного потенціалу підприємства, який забезпечує його взаємозв'язок із зовнішнім ринком та формує ознаки суб'єкта міжнародної економічної діяльності [3].

Досить широке визначення поняття «експортний потенціал» надають сучасні вчені Скриньковський Р.М., Клювак О.В., Процевят О.С., які трактують його як здатність підприємства ефективно використовувати наявні ресурси, враховуючи потенційні ризики та наявні проблеми, а також в умовах впливу факторів розвитку зовнішнього середовища виготовляти та реалізовувати конкурентоспроможну продукцію на світових ринках, в результаті чого отримувати позитивний результат від експортної діяльності [4, с. 165].

Науковці Хомич О. В., Манаєнко І. М. надають перевагу в трактуванні сутності експортного потенціалу за ринковим підходом, визначаючи його обсягом конкурентоспроможної продукції чи послуг, якого потребує світовий ринок та може виготовити і реалізувати підприємство в сучасних умовах господарювання [6, с. 135].

В свою чергу, вчена Гарбар Ж.В. наголошує на важливості результативності у трактуванні змісту поняття «експортний потенціал, визначаючи його як інструментом забезпечення довгострокової діяльності підприємства на світовому ринку, що забезпечує досягнення стратегічних цілей підприємства максимально використовуючи наявні ресурси [2, с. 11].

Беручи до уваги вище зазначені дефініції, ми вважаємо за доцільне консолідувати сутнісні характеристики понять «експортний потенціал» з точок зору різних підходів. Таким чином, ми вважаємо, що експортний потенціал – це складова загального економічного потенціалу підприємства, що забезпечує реалізацію його експортних можливостей використовуючи наявні виробничі, трудові, фінансові, інноваційні та інші види ресурсів, необхідних для формування конкурентних переваг підприємства на міжнародному ринку.

Рис. 2. Підходи до розуміння сутності поняття «експортний потенціал підприємства»

Джерело: побудовано автором на основі [1-8]

З метою більш глибокого аналізу теоретичних основ розвитку експортного потенціалу дослідимо його класифікацію, що передбачає виокремлення різних видів експортного потенціалу відповідно до окремих ознак.

Вчені Хомич О. В. та Манаєнко І. М. залежно від факторів впливу поділяють експортний потенціал на внутрішній експортний потенціал, потенціал цільового зарубіжного ринку та умови виходу на потенційно привабливий ринок [6, с. 135].

Науковець Ус Т.В. виділяє за видами економічних ресурсів виділяє природно-ресурсний, виробничо-технологічний, трудовий та науково-технічний експортний потенціал [5, с. 120].

Доповнюючи думки вищезазначених вчених Чубар М.М. за рівнем впливу на розвиток підприємства виокремлює ще інфраструктурний, маркетинговий та інформаційний потенціал. Даний науковець також пропонує у складі внутрішнього потенціалу виокремити потенціал національного ринку, національне законодавство в сфері здійснення експортних операцій, політику національних банків та страхових компаній, національну логістичну систему та пропускну здатність вітчизняної митниці; у складі потенціалу цільового зарубіжного ринку виділити місткість зовнішнього ринку, динаміку розвитку зовнішнього ринку, збутові перспективи для експортера, торговельний режим. В складі класифікаційних ознак за факторами впливу виділити ще потенціал наднаціонального середовища, що включає законодавство СОТ, інші дво- та багатосторонні міжнародні торговельні угоди [7, с. 367].

Класифікаційну ознаку «умови виходу на потенційний зовнішній ринок досить ґрунтовно доповнює Чухраєва Н.М., яка пропонує в її межах виділити внутрішні стимули і обмеження експорту; стимулювання попиту і пропозиції; врахування тарифних та нетарифних обмежень [8, с. 75].

Розглянута класифікація експортного потенціалу підприємства характеризується широкою розгалуженістю, що свідчить про багатовекторність концептуальних основ розвитку експортного потенціалу підприємства. Ідентифікувавши теоретичне підґрунтя розвитку експортного потенціалу, варто виділити методологічні засади проведення його оцінки, що допоможе здійснити аналіз експортного потенціалу

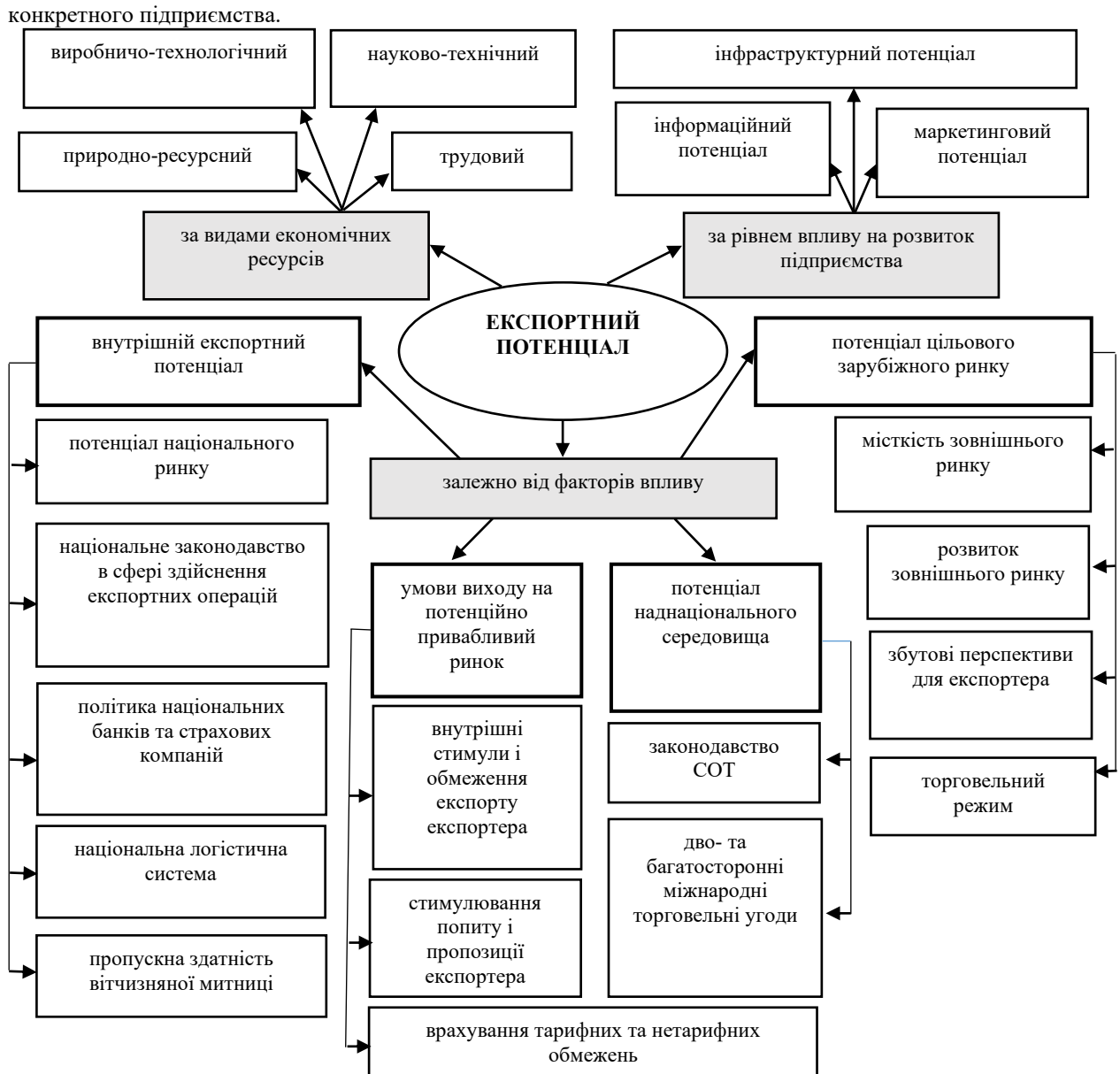

Рис. 3. Класифікація експортного потенціалу підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [6–8]

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Експортний потенціал країни лежить в основі формування та ефективного використання експортного потенціалу окремих підприємств досліджуваної галузі. В свою чергу, експортний потенціал підприємства формується з урахуванням кон'юнктури ринку, конкурентних переваг, рівня конкуренції на конкретних зовнішніх ринках. В сучасних динамічних умовах ринкових змін реалізація експортного потенціалу відіграє надзвичайно важливу роль, адже в умовах зниження платоспроможності вітчизняних споживачів, неможливості окремих підприємств продовжувати працювати в умовах війни, експорт може стати рушійною силою відновлення вітчизняної економіки.

Література

1. Dergachova V.V., Ovcharova Sn.K., Martynenko O.V. Export potential of the enterprise in terms of exit on european market. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2019. С. 105-115.
2. Гарбар Ж.В. Інноваційна складова експортного потенціалу переробних підприємств АПК. *Slovak international scientific journal*. 2020. № 43. Вип. 2. С. 9-18.
3. Мельник О.Г. Експортний потенціал підприємства: сутність і методологічні основи аналізу. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 226-231.
4. Скриньковський Р.М., Клювак О.В., Процевят О.С. Діагностика експортного потенціалу підприємства. *Проблеми економіки*. 2016. № 4. С. 163-170.
5. Ус Т.В. Сутність та аналіз методичних підходів до оцінки експортного потенціалу підприємства.

Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 22. С. 119-127.

6. Хомич О.В., Манаєнко І. М. Розвиток експортного потенціалу підприємства на європейському ринку FMCG в умовах ризиків. *Проблеми економіки*. 2020. № 3. С. 133–138.

7. Чубар М.М. Сучасні підходи до визначення структури експортного потенціалу промислового підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 260. С. 364-368.

8. Чухраєва Н. М. Сутність та структура експортного потенціалу промислових підприємств. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2017. № 4-5. С. 73-77.

References

1. Dergachova V.V., Ovcharova Sn.K., Martynenko O.V. (2019) Export potential of the enterprise in terms of exit on the European market. *Economic bulletin of NTUU "KPI"*. P. 105-115.

2. Garbar Zh.V. (2020). Innovatsiina skladova eksportnoho potentsialu pererobnykh pidpryemstv APK [An innovative component of the export potential of agricultural processing enterprises]. *Slovak international scientific journal*. No. 43. Issue 2. P. 9-18.

3. Melnyk O.H. (2017). Eksportnyi potentsial pidpryemstva: sutnist i metodolohichni osnovy analizu. [Export potential of the enterprise: the essence and methodological bases of the analysis]. *Problems of the economy*. No. 1. P. 226-231.

4. Skrynkovskyi R.M., Klyuvak O.V., Protsevyat O.S. (2016). Diahnostyka eksportnoho potentsialu pidpryemstva [Diagnostics of the enterprise's export potential]. *Problems of the economy*. No. 4. P. 163-170.

5. Us T.V. (2018). Sutnist ta analiz metodychnykh pidkhodiv do otsinky eksportnoho potentsialu pidpryemstva. [The essence and analysis of methodical approaches to the assessment of the export potential of the enterprise]. *Global and national economic problems*. Issue 22. P. 119-127.

6. Khomych O.V., Manaenko I.M. (2020). Rozvytok eksportnoho potentsialu pidpryemstva na yevropeiskomu rynku FMCG v umovakh ryzykiv [Development of the export potential of the enterprise on the European FMCG market in conditions of risks]. *Problems of the economy*. No. 3. С. 133–138.

7. Chubar M.M. (2013). Suchasni pidkhody do vyznachennia struktury eksportnoho potentsialu promyslovoho pidpryemstva. [Modern approaches to determining the structure of the export potential of an industrial enterprise]. *Culture of the peoples of the Black Sea region*. No. 260. P. 364-368.

8. Chuhraeva N. M. (2017). Sutnist ta struktura eksportnoho potentsialu promyslovykh pidpryemstv. [The essence and structure of the export potential of industrial enterprises]. *State and regions. Series: Economy and entrepreneurship*. No. 4-5. P. 73-77.